

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

18(27)

2018

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI VILNIUS 2018

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – mokslinis etnologijos ir socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalas. Jame spausdinami recenzuojami straipsniai, konferencijų pristatymai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas pristato mokslo aktualijas ir skatina teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology – is a peer reviewed journal of ethnology and social and cultural anthropology. It publishes articles, conference presentations, book reviews and review articles, which may be in Lithuanian or English, primarily focused on Lithuania, Central and Eastern Europe. The journal represents current debates and engages in methodological discussions.

REDAKCIŅĖ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius / Editor-in-Chief)

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Jonathan Hill

Pietų Ilinojaus universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Heriot-Watt universitetas / Heriot-Watt University, Edinburgh, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Lietuvos edukologijos universitetas / Lithuanian University of Educational Sciences, Vilnius, Lithuania

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKCIŅĖS KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher: Redakcinės kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

Lietuvos istorijos institutas

Tel. / Phone: + 370 5 262 9410

Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

[<www.istorija.lt>](http://www.istorija.lt)

vytis.cubrinskas@vdu.lt

Žurnalas registruotas / The Journal indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,

SocINDEX with Full Text; Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. LIP-078/2016)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	5
Editorial (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	7

Straipsniai / Articles

Chris Hann

Ritual and Economy: From Mutual Embedding to Non-Profit Festivalisation in Provincial Hungary	9
Ritualas ir ekonomika: nuo abipusės nesuprekinotos ekonomikos iki nevyriausybės festivalizacijos provincinėje Vengrijoje. Santrauka	33

Rasa Paukštytė-Šaknienė

Kaimynystės ryšiai šių dienų kultūroje: atvejais iš Vilniaus apylinkių	35
Neighbourly Ties in Contemporary Culture: Cases from the Vilnius Area. Summary	59

Darius Daukšas

Tarp tapimo norvegu ir buvimo lietuviu: Norvegijos lietuvių pilietybės sampratos	63
Caught between Becoming a Norwegian and Staying a Lithuanian: Concepts of Citizenship among Lithuanian-Norwegians. Summary	85

Jolanta Kuznecovienė

<i>Gyvenimas ant sūpuoklių</i> : lietuvių diasporos antrosios kartos identiteto dilemos	87
<i>On the Swings</i> : Identity Dilemmas of the Second-Generation Lithuanian Diaspora. Summary	107

Audronė Daraškevičienė

Vaiko auklėjimas šiuolaikinėje Lietuvoje: tėvų požiūris	109
Bringing up a Child in Contemporary Lithuania: Parental Attitudes. Summary	127

Žilvytis Šaknys

Valstybės (Tautos) švenčių formavimo ypatumai 1918–1940 m. Lietuvoje ...	129
State (National) Holidays in Lithuania between 1918 and 1940. Summary	151

Diskusijų forumas / Forum

Christian Giordano

- From Political Subjectivity to Political Intentionality: The Predominance
of Society over the Individual 155
- Nuo politinio subjektyvumo iki sąmoningumo: visuomenės
dominavimas prieš individą. Santrauka 170

Mokslinis pranešimas / Special Lecture

Orvar Löfgren

- Mano ar mūsų? Namai kaip moralinė ekonomika 173

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas. B. Kulnytė,
E. Lazauskaitė (sud.) (*Auksuolė Čepaitienė*) 197
- Jonas Vitartas (Jan Michał Witort, 1853–1903). Rinktiniai raštai 1.
A. Čepaitienė (sud.) (*Venantas Mačiekus*) 202
- Gražina Žumbakienė. Senieji Lietuvos gėlių darželiai: kvapnūs,
puošnūs, gydantys (*Loreta Martynėnaitė*) 206
- Etnografija. Metraštis 26 [skirta V. Miliui]. E. Lazauskaitė,
Ž. Šaknys (sud.) (*Auksuolė Čepaitienė*) 208

Konferencijos / Conferences

- Amerikos antropologijos asociacijos 116-asis forumas Vašingtone
(*Vytis Čiubrinskas*) 213
- EASA 15-oji konferencija Stokholme (*Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas*) ... 216
- AABS konferencija 2018 (*Audronė Daraškevičienė, Vida Savoniakaitė,
Skaidrė Urbonienė*) 219
- III nacionalinė doktorantų konferencija „Veritas Ethnologica“
(*Vaida Rakaitytė*) 222

Sukaktys / Anniversaries

- Petrui Kalniui – 70 (*Žilvytis Šaknys*) 225

In Memoriam

- Netekome Marijos Mastonytės-Miliuvienės (*Žilvytis Šaknys, Petras Kalnius*) ... 229

AABS konferencija 2018

2018 m. birželio 1–3 d. Stenfordo universitete (JAV) įvyko Baltijos studijų pažangos asociacijos (*The Association for the Advancement of Baltic Studies, AABS*) konferencija, skirta Baltijos šalių nepriklausomybių šimtmečiui paminėti.

AABS yra tarptautinė visuomeninė organizacija, kurios tikslas – inicijuoti Baltijos šalių mokslinius tyrimus rengiant konferencijas ir susitikimus, remiant leidybą ir tyrimų programas, steigiant stipendijas, skleidžiant su Baltijos tyrimais susijusią informaciją. AABS įkurta 1968 m. pirmojoje Baltijos šalių tyrimų konferencijoje, vykusioje Merilando universitete. Šiandien ji telkia Baltijos šalių tyrėjus iš Šiaurės Amerikos, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Švedijos, Suomijos, Vokietijos, Australijos, Didžiosios Britanijos, Rusijos, Izraelio, Japonijos ir kt., palaiko jų tarpusavio bendradarbiavimą.

Šių metų AABS konferencijos metu veikė 130 sekcijų. Iš įvairių mokslinių disciplinų (antropologijos, sociologijos, politologijos, istorijos, edukologijos, ekonomikos, komunikacijos mokslų, religijotyros, menotyros, muzikologijos ir t. t.) perspektyvos analizuotos tokios temos kaip regiono saugumas ir politinės perspektyvos, verslas ir ekonomika, mokslas ir technologinės inovacijos, komunikacija ir medijos, lytis ir šeima, švietimas, istorija ir atmintis, žydų istorija, archyvai ir muziejai, literatūra ir kalba, religija, menas ir t. t.

Etnografijos mokslo asmenybės ir tyrimų istoriografija plačiausiai aptarta sekcijoje „Etnografinių tyrimų vaidmuo Sovietų Baltijos Respublikose“ (*The role of ethnographic studies in the Soviet Baltic Republics*), kurios iniciatorius buvo Indrekas Jäätsas, Estijos nacionalinio muziejaus (Tartu) mokslininkas.

Pirmiausia šios sekcijos darbe dėmesys nukrypo į sovietmečio mokslininkus, atlikusius ryškius ir svarbius etnografinius tyrimus Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje. I. Jäätsas pranešime „Geros senos temos: kodėl estų etnografai buvo tokie konservatyvūs savo tyrimuose?“ (*Good old topics: why were Estonian ethnographers so conservative in their studies?*) nagrinėjo dar nuo XIX a. svarbias etnografų temas – būtent agrarinės, materialinės kultūros, drabužių tyrimus ir pan., vėliau bendrus su rusų mokslininkais sovietmečiu įgyvendintus tyrimų projektus visose Baltijos šalyse ir plačiau. Latvijos universiteto (Ryga) etnologė Anete Karlsonė pranešime „Etnografinės publikacijos Sovietų Latvijoje: nacionalinės savimonės palaikymo šaltinis“ (*Ethnographic publications in Soviet Latvia: the source for maintaining national self-awareness*) per plačiai žinomų mokslininkų darbus atskleidė, kaip etniškumo ir materialinės kultūros tyrimai palaikė latvių savimonę. Vida Savoniakaitė*, Lietuvos istorijos instituto (Vilnius) mokslininkė, pranešime „Žinių politika sovietinėje Baltijos šalių etnografijoje“ (*Politics of knowledge in Soviet Baltic ethnography*) tyrinėjo marksizmo-leninizmo modelio ideologijos ypatumus, interpretacijas ir peripetijas Sovietų Lietuvos etnografijoje bei Vidurio ir Rytų Europoje; nagrinėjo, kaip intelektualai

* Vykdydė „Mokslininkų, tyrėjų gebėjimų plėtra ir bendradarbiavimo vystymas vykdam mokslinių idėjų mainus, mokslines išvykas iš Lietuvos ir į Lietuvą“ dotacijos projektą Nr. 09.3.3-LMT-K-712-06-0106 „Trumpalaikė mokslinė išvyka dalyvauti tarptautinėje 2018 metų AABS konferencijoje Stanfordo universitete“.

etnografiniais tyrimais puoselėjo lietuviybę 1960–1990 m.

Antroje sekcijos dalyje diskusijos atskleidė tradicijų „išradimo“ problemą. Latvijos universiteto (Ryga) etnologė Ilze Boldane-Zelenkova dėmesį sutelkė į Sovietų „tradicijų“ kūrimo tyrimus pranešime „LSSR etnografų vaidmuo sovietinių tradicijų kūrimo“ (*The role of LSSR ethnographers in creation the Soviet traditions*). Nacionalizmo problematikos analizę pratęsė latvių folkloristė Rita Treja iš Latvijos folkloro archyvo (Ryga) pranešimu „Latvių folkloristai po Sovietų priespauda“ (*Latvian folklorists under the Soviet thumb*). Šios grupės darba vaizdžiai papildė ankstesnio laikotarpio lietuvių nacionalizmo vaizdinius nagrinėjusi Albertos universiteto (Edmontonas, Kanada) antropologė Indre Cuplinskas darbu „Vaidilutė: 20-ojo amžiaus lietuvių pagonių moterų šventikių nacionalistinės asignacijos“ (*The Vaidilute: 20th century nationalist appropriations of pagan Lithuanian priestesses*).

Sekcijoje „Šeimos ir lyties poezija ir politika“ (*Poetics and politics of family and gender*) iš antropologinės, sociologinės ir istorinės perspektyvos analizuotos šeimos ir lyties problemos Baltijos šalyse.

Nordost universiteto (Liuneburgas, Vokietija) istorikė dr. Anja Wilhelmi pranešime „Netekėjusių moterų patirtys: Pabaltijo vokiečių šeimos samprata“ (*Encounters and experiences with unmarried women: Baltic-German conceptions of family*) analizavo šeimos sampratą vokiečių šeimose vakarinėse (Pabaltijo) Rusijos provincijose nuo XIX a. iki XX a. vidurio. Kaip analitinį įrankį ji naudojo socialinės tinklaveikos terminą, leidžiantį nagrinėti, kaip analizuojamu laikotarpiu mezgėsi tarpasmeniniai įvairių giminaičių santykiai šeimoje.

Sociologė Vaida Tretjakova (Lietuvos socialinių tyrimų centras, Vilnius) pateikė pranešimą „Moterų gyvenimo kelio

trajektorijos į bevaikystę Lietuvoje“ (*Women's life course pathways to childlessness in Lithuania*). Ji gilinosi į augančio bevaikystės lygio (bevaikių moterų dalis, palyginti šeštojo dešimtmečio kartą su gimusiomis aštuntajame dešimtmetyje, išaugo dvigubai) problemą, aptarė skirtinguose ideologiniuose, ekonominiuose ir socialiniuose kontekstuose besirandančias bevaikystės sampratas.

Lietuvos istorijos instituto (Vilnius) Etnologijos ir antropologijos skyriaus doktorantė Audronė Daraškevičienė pranešime „Moralės mokymasis sovietinėje ir postsovietinėje Lietuvoje“ (*Learning morality in the Soviet and Postsoviet Lithuania*) gilinosi į vaiko auklėjimo sampratos kaitą XX–XXI a. Lietuvos šeimose. Ji iškėlė prielaidą, kad XXI a. pradžioje išryškėjusios tėvų ir vaikų santykių demokratėjimo tendencijos gali būti siejamos su Lietuvos išsivadavimu iš sovietinio režimo, kartu – su tradicinėms žemdirbiškoms visuomenėms būdingų vertybių nykimu, žinių ir išplėtotų technologijų visuomenėms būdingų prioritetų iškilimu.

Sekcijoje „Postsovietinis menas, politika ir propaganda Baltijos šalyse“ (*Post-Soviet art, politics, and propaganda in the Baltics*) nagrinėta atminties įamžinimo tema bei meno teisinio reglamentavimo klausimai.

Menotyriminkės doktorantės Laimos Kreivytės (Vilniaus dailės akademija) pranešimas „Ateini ar išėini? Meninė ir kuratorinė paminklinės propagandos kritika“ (*Coming or going? Artistic and curatorial critique of monumental propaganda*) buvo paremtas 2017 m. Kauno bienalės metu vykusios parodos „Ateini ar išėini?“, kurios kuratorė buvo pati pranešimo autorė, analize. Ji aptarė paminklinės propagandos formas Lietuvoje nuo Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. iki dabar. Rodydama daug vaizdinės medžiagos (nuotraukų ir videofilmų) pranešėja aptarė paminklus

tam tikrose jautriose miesto viešosiose erdvėse, kaip antai Lukiškių aikštė, Žaliasis tiltas, Žemaitės skveras, parodė jų sąsajas su ideologija ir kaip tie paminklai atspindi politinius, socialinius ir kultūrinius konfliktus.

Skaidrės Urbonienės (Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Vilnius) pranešimas „Lietuvos nepriklausomybės įpaminklinimas: nuo 1928 iki 2018“ (*Memorialization of Lithuania's independence: from 1928 to 2018*) buvo skirtas Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio jubiliejaus įpaminklinimo akcijai 1928 m. Dailėtyrininkė aptarė valstybės užsakymu profesionalų dailininkų sukurtus kryždirbystės paminklų projektus, kuriais buvo siekiama ne tik valstybiniu mastu pažymėti Lietuvos valstybės jubiliejų, bet ir įtvirtinti „lietuviško“ kryžiaus kaip nacionalinio tapatumo simbolio sampratą. Taip pat buvo analizuojamas šios akcijos poveikis ir atgarsiai iki mūsų dienų, ir ypač 2018 m. minint valstybės šimtmetį.

Sekcija „Modernus muziejus: galimybės ir iššūkiai“ (*The modern museum: possibilities and challenges*) buvo skirta muziejų problemų analizei.

Vytauto Didžiojo universiteto (Kaunas) docentas Arūnas Vaicekauskas pranešime „Naujoji muzeologija Lietuvoje: iššūkiai ir kasdienė praktika“ (*The new museology in Lithuania: challenges and everyday practice*) aptarė naujosios muzeologijos idėjų pasirodymą Lietuvoje ir kaip jos pritaikomos šalies muziejuose. Pagrindinės idėjos – tai sėkmingas muziejinių veiklų pritaikymas specifinių visuomenės grupių poreikiams bei visuomenės įtraukimas į muziejų kūrimo procesus. Pranešėjas akcentavo, kad muziejams siekiant savo veikla įgyvendin-

ti šias idėjas, nuošalyje lieka pagrindinis muziejinės veiklos objektas – pati muzealija bei muziejų ekspozicijomis kuriamas pasakojimas.

Kitus tris pranešimus šioje sekcijoje perskaitė muziejininkai iš Estijos. Pille Runnel pranešimą skyrė 2016 m. atnaujintam Estijos nacionaliniam muziejui (Tartu), kuriame dirba kaip tyrėja ir kuratorė. Ji aptarė muziejuje taikomas įvairias lankytojų įtraukimo į kultūros procesą formas ir praktikas, kurios atitinka šiuolaikinio lankytojo ir žiūrovo poreikius. Kita šio muziejaus atstovė Kristel Rattus pranešime nagrinėjo skaitmeninimo muziejuose problemas. Ji atkreipė dėmesį, kad šiuolaikiniai muziejai susiduria ne tik su vertybių skaitmeninimo klausimais, bet ir problema, kaip skaitmeninėmis technologijomis perteikti įvairialypį ir besikeičiantį kultūrinį paveldą muziejinėse ekspozicijose. Merilin Piipuu iš Okupacijų muziejaus (Talinas) aptarė šiame muziejuje sprendžiamas aktualias problemas – kaip lankytojus, ypač tas kartas, kurios okupacinių laikotarpių neprisimena, sudominti ir paskatinti diskutuoti apie sudėtingus praeities laikotarpius, kaip išugdyti mąstančius, o ne tik prabėgomis apsilankančius muziejaus žiūrovus.

Visos konferencijos metu Baltijos regioną tyrinėjantys mokslininkai dalijosi naujausiomis išvalgomis, padarytomis tiriant šio regiono šalių visuomenes, jų raidą per šimtmetį nuo nepriklausomybės paskelbimo 1918 m. Pabrėžtina, kad šiemet penkiasdešimtmetį švenčianti AABS ir jos organizuojamos konferencijos tebėra svarbi platforma, skatinanti moksliniu požiūriu apmąstyti ir įvertinti Baltijos regiono vaidmenį tarptautiniame kontekste.

Audronė Daraškevičienė,
Vida Savoniakaitė, Skaidrė Urbonienė